

HALKEVLERİNDE YÜRÜTÜLEN SANAT ÇALIŞMALARI (1932-1950)

Sancar TUNALI*

ÖZET

Sanat olgusunun toplumsal açıdan önemli bir eğitim ve sosyalleşme aracı olduğu görülmektedir. 1932 yılında kurulan Halkevleri, kapatıldığı 1950'li yılına kadar tüm il ve ilçelerde örgütlenmiş, kültür ve sanat alanında da oldukça önemli çalışmalar yürüten bir kültür kurumu niteliğindedir. Bu kurumlarda edebiyattan tarım eğitimine kadar dokuz ayrı kolda eğitim çalışmaları gerçekleştiriyor, toplumun her kesimi üye olarak çalışmalarına katılabiliyordu. Halkevleri bünyesinde oluşturulan sanat kollarında yetişen gönüllü topluluklar, temsiller veriyor, yakın ilçelere, köylere ve diğer illere turneler gerçekleştiriyordu. Karagöz gibi gölge oyunları, köy seyirlik oyunları, folklor etkinlikleri, tiyatro temsilleri ve konserler ile topluma ayrı düşmeyen bir dil ile ulaşıyor, onlara yeni toplum değerleri sanat yolu ile aktarıyordu. Köylerde oluşturulan halkodaları köylüye okuma alışkanlığı kazandırılmış, çeşitli kültür ve sanat çalışmaları köylere kadar ulaşabilmişti. Atatürk'ün ulusal kültürü geliştirme ve çağdaşlaşma projesinin halk eğitimi boyutu olarak kurmuş olduğu Halkevlerinde yürütülen kültür ve sanat çalışmaları nitelik, nicelik ve süreklilik boyutları ile günümüzde yürütülecek sanat çalışmalarına ve toplumun sanat ihtiyacını karşılamaya dönük uygulamalar için örnek oluşturmaktadır. Bu uygulamaların değerlendirilmesi günümüz toplumunun kültür ve sanat alanındaki gereksinimlerini karşılama bakımından katkı getirecektir.

Anahtar Sözcükler: Halkevlerinde sanat, sanat ve toplum, sanat ve eğitim

STUDIES OF ART IN HALKEVLERİ (1932-1950)

ABSTRACT

The case of arts is seen to be an important education and socialising tool. Halkevleri, which were established in 1932, were cultural institutes that were organised in every city and county and had important studies on culture and arts

---

* Öğr.Gör., Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı, İletişim:
sancartunali@hotmail.com

until they were closed in 1950. Education in 9 different branches ranging from literature to agricultural education was given in these institutes and people from all parts of the society could join by becoming a member. Arts departments in Halkevleri branches educate volunteer groups and these groups produce performances in their neighborhood and they organize tours to near villages and cities. The society was reached with a non-isolating language with shadow plays like Karagöz, village theatrical plays in the village square, folk dance activities and theatre representations and new society values were narrated by means of arts. Reading rooms in villages succeeded to convey the love of reading to wide range of the society starting from the early ages. Cultural and artistic studies held in Halkevleri, which were established as a part of Atatürk's national cultural development and modernization projects, will be a sample for the applications that are intended to meet the artistic need of the society in terms of quality, quantity and continuity. The evaluation of these applications will help to meet the artistic and cultural needs of the society.

Keywords: *Arts in Halkevleri, arts and society, arts and education*

1. GİRİŞ

Kültürün taşıyıcısı olan sanatın toplum yaşamına yeterince yansımadağı görülmektedir. Var olan sanat etkinlikleri nitelik, yaygınlık ve süreklilik boyutları bakımından oldukça yetersiz kalmaktadır. Öte yandan tırmanan şiddet ve iletişimsizlik halleri ile toplumun hoşgörü ve demokrasi kültürü ile donanabileceğı bir eğitim ihtiyacı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında sanatın ve sanat etkinliklerinin insanları demokratik tutum ve değerler geliştirmeye yönelten, alternatif çözümler sunan yapısından daha fazla yararlanılması bir gereklilik halini almaktadır. Toplumun sanat yolu ile eğitimine yönelik etkili sanat çalışmalarını tasarlayabilmek, geçmişte bu yönde yürütülen çalışmaları gözden geçirmeyi, bu uygulamalardan elde edilen deneyimlerden yararlanmayı gerekli kılmaktadır.

Bir kültür ve sanat kurumu olarak çalışan "Halkevlerinin ilk faaliyet dönemi (1932-1950), verimliliğı, sürekliliğı ve toplumsal etkileri bakımından göz önünde bulundurulması ve değerlendirilmesi gereken bir özellik sergilemektedir. 1923'te ilan edilen Cumhuriyet ile birlikte yönetim, yeni rejimi benimseyecek ve ayakta tutacak kuşaklar yetiştirme düşüncesi ile gerekli yasal düzenlemeleri yapmış ve bir dizi eğitim hamleleri gerçekleştirmiştir. Bir kültür ve sanat kurumu olarak tasarlanan Halkevleri de bu eğitim hamlelerinin uygulandığı kurumlardan biri olmuştur. Bu kurumsal yapıda kültür ve sanat çalışmalarına önemli bir yere ayrılmıştır. Halkevleri, halk ile aydınları kaynaştırarak toplumsal yaşamda dayanışma ve

işbölümüne yönelik, demokrasi kültürünü içselleştirmiş, cumhuriyet rejimine bağlı yurttaşlar yetiştirilmek istenmiştir. Tek partili dönemde Cumhuriyet Halk Partisi denetiminde, merkezi bir dernek yapılanması biçiminde kurulan Halkevleri, etkinliklerini il ve ilçelerde şubeler aracılığı ile yürütmüş, köylerdeki faaliyetleri için halkodaları adı verilen daha küçük birimler oluşturulmuştur. Halkevlerindeki etkinlikler, dil ve edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor, sosyal yardım, halk dersaneleri ve kursları, kütüphane ve yayın, köycülük, tarih ve müze olmak üzere dokuz kola ayrılarak yürütülmüş, bu kollarda gönüllüler kendi uzmanlık, yetenek ve isteklerine uygun bir çalışma alanında değerlendirilmiştir. Bu kollardan “Dil ve Edebiyat”, “Güzel Sanatlar” ile “Temsil” kollarının işleyişi sanat çalışmalarına dönük olarak düzenlenmiştir.

2. İNCELEME

Halkevlerinde dil ve edebiyat kolu ile halkın genel bilgisinin artması, Cumhuriyet ilkelerinin kökleşmesi için, yurt sevgisinin, yurttaşlık ödevleri duygusunun yükselmesine yarayacak konuşmalar, konferanslar, törenler hazırlanması hedeflenmiştir. Genel olarak dil, yazın konularıyla ilgilenen bu kol dil devriminin gelişmesine, dil ile ilgili araştırmalar yapılmasına, edebi zevkin yayılmasına çalışmak, bunun için güzel yazı yazma ve güzel söz söyleme yarışmaları düzenlemek büyük Türk ozan ve yazarlarını anlatmak, tarihsel ve ulusal günleri kutlamak amacıyla törenler düzenlemek ve Halkevlerinin çıkaracağı dergileri yönetmek bu kolun ödevleri arasında yer almıştır.¹

Halkevlerinde dil ve edebiyat kollarının sorumluluğunda yürütülen edebiyat çalışmaları ile yazarlar, şairler teşvik edilmekte, konferanslar düzenlenmekte, Ülkü dergisinde ve çıkarılan halkevlerine ait dergilerde edebiyat söyleşileri, sorunları, öyküler ve şiirlere yer verilmektedir. Öykü, şiir ve roman yarışmaları düzenlenmektedir. Çıkarılan edebi kitapların büyük bir çoğunluğu ülke kültürünün ve sanatının zenginliklerini tanıtmaya yöneliktir. 1937 yılındaki Ankara Halkevlerinin edebi toplantılarına bütün “edip, şair ve mütefekkirler davet edilmektedir.”²

Bu toplantılarda bu günün ve gelecekteki edebiyatın yönleri ve halk köy edebiyatı üzerinde görüşmeler yapılmakta, yazarlar, şairler ve edebi hayatımızla yakından ilgili olanlardan görüşler alınmaktadır. Yapılan bu

¹ Anıl, Çeçen., *Halkevleri*, 1.baskı , Gündoğan Yayınevi, Ankara 1990, s. 183

² Açı. s. 16

toplantılarda üzerinde tartışılan köy edebiyatı, endüstri edebiyatı, devrimin istediği edebiyat, folklor araştırmaları, Atatürk edebiyatı nasıl olmalıdır, halk edebiyatına nasıl gidilmelidir gibi konular dönemin edebiyat politikasına ilişkin ipuçları da vermektedir.³

Temsil Kolu ile tiyatro sevgisi ve izleme zevki gelenekselleştirilmeye çalışılırken, tiyatro yolu ile Cumhuriyetin etik ve vatandaşlık anlayışı topluma aktarılmaya çalışılmıştır. Temsil kolu ile yetenekli gençler bir araya toplanıp temsiller hazırlamış ve güzel söz söyleme ve konuşma konusunda cesaretlendirilmiştir. Tiyatro sanatçısı olma yeteneği gösterenleri korumak, töresel, eğitsel, ulusal oyunlarla halkı olumlu yönde yönlendirmeye çalışmak, kukla ve karagöz gibi halk sanatlarından, sinemadan yararlanarak halka öğretici ve eğlendirici filmler göstermek bu kolun çalışmaları arasında yer almıştır.⁴

Güzel Sanatlar Kolu ile güzel sanatlara halkın sevgi ve ilgisini sağlamak, güzel sanatların ülkede gelişmesini sağlamak amacı ile müzik, resim, heykeltıraşlık, mimarlık, süsleyici sanatlar alanlarında çalışanları bir araya toplamak, genç yetenekleri korumak, onların gelişmelerine, yetişmelerine çalışmak bu kolun görevleri arasındadır. Güzel Sanatlar Kolu, Halkevlerinde yapılacak törenlerin müzik ve oyun izlencelerinin düzenlenmesi, halk için müzikli geceler düzenlenilmesi, müzisyenlerin aralarında müzik konuşmaları yapıldığı paneller, özel ve genel dinletiler hazırlamak, batı müziğinin uygulamalarının kökleşmesine çalışmak, Türk halk müziği değerlerinin toplanmasına ve çok sesli formda Türk müziğinin yaratılmasına, gelişmesine çalışmak, ulusal oyunları özendirmek, koro, orkestra bando kurulmasına ve bunların iyi bir biçimde çalışmasına yardım etmek, resim ve heykeltıraşlığı yaymak için resim ve heykel sergileri hazırlamak, resim ve heykel kursları açmak, bu alanda yetişen yetenekleri korumak, onlara yardım etmek, gittikçe güzel sanatlar arasında yer almaya başlayan fotoğrafçılığı özendirmek, iyi ve sanatsal fotoğraf çekme uygulayışını yaymak için kurslar, sergiler, yarışmalar açmak gibi sanatsal anlamdaki bir çok faaliyetten sorumlu kılınmıştır.⁵

Belirtilen kolların amaçları aynı zamanda Halkevlerinde yürütülen sanat eğitimine ilişkin yaklaşımları da ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımlar, sanatsal etkinlikler yolu ile topluma Cumhuriyet rejimine bağlı bir kültür ve yaşam anlayışı kazandırmak, toplumun estetik beğeni düzeyini, sanatsal

---

³ Age. s. 17

⁴ Age, s. 179

⁵ Age s. 177

etkinlikler yolu ile yükseltmek, toplumdaki genç yetenekleri değerlendirerek sanatçı ve sanatsever insanlar yetiştirmek, yerel ve ulusal sanatları ve sanatçıları koruyup teşvik etmek, yerel kültürden yola çıkarak sanat çalışmalarını evrensel bir forma taşımak biçiminde sıralanabilir.

Bu anlayış çerçevesinde 1932-1950 yılları arasında Halkevlerinde 23750 konferans, 12350 temsil, 9050 konser, 7850 film gösterisi yapılmış ve 970 sergi açılmıştır. Halkevleri şubelerince yürütülen yayın organları da önemli bir kültürel etkinlik olarak göze çarpmaktadır. Genel yayın organı konumundaki “Ülkü” gazetesinde ise, Halkevleri çalışmalarına, yapılan faaliyetlere, bilimsel yazı ve makalelere yer verilmiştir. Atatürk’ün bir kültür kurumu olarak kuruluşu ve çalışmaları ile birebir ilgilendiği Halkevlerinde gençlerin ilgilenmesini istediği konular; dil derlemeleri, folklor araştırmaları, köyü tanımak, adet ve gelenekleri derlemek, etnolojik eşyalar toplamak, tarih ve arkeoloji araştırmaları yapmak, halk oyunlarını diriltmek, halk şairlerine saygınlık kazandırmak, geziler düzenlemek, konferanslar vermek, yazar olmak, güzel konuşma sanatını öğrenmek, spor yapmak, temsiller vermek halkı halkevlerine çekmek olarak belirtilmektedir.⁶

Baltacıoğlu (1950:30). Halkevlerinin örgütsel yapısını irdelediği yazısında Halkevi’nin yalnız öğretici kurumlar değil, yaşatan yerler olduğunu, bunların halk için yaşam evleri olduğunu belirtmektedir. Halkevleri bir üniversite değildir, müdavimleri, üyeleri ve organizasyonları ile böyle bir niteliğe de sahip değildir. Halkevleri bir örgün eğitim kurumu da değildir. Şehir tiyatrosu, Şehir Konservatuarı gibi profesyonellerin çalışacağı bir yer olarak da düşünülmemiştir. Halkevlerini gece dershaneleri, dispanser, çocuk bakımevleri, haline getirmek de yanlış olacaktır. Halkevleri okuldan sonra kültür adamlarının halkla birleştiği ve kaynaştığı bir yer, Halkevleri her şeyden önce kültürü yaşama yerleri, amacı öğretmekten öte yaşatmak olan kurumlar olarak tasarlanmıştır.⁷

2.1. HALKEVLERİNDE EDEBİYAT

Halkevlerinde ulusal sanat, dolayısıyla da ulusal kültür kaynakları ile bilinçlenmeye dönük adımlar atılmıştır. Halkevlerinde sanatın ulusal değerlerle birlikte algılandığını batı sanatının, sineması, tiyatrosu ve müziğiyle evrensel olarak kabul edildiğini görülmektedir. Türk müziği,

⁶ Kadri Kaplan, “Halkevleri”, *Atatürk ve Halkevleri*, 1. Baskı, Ankara 1970, s.131

⁷ İsmayil Hakkı, Baltacıoğlu, *Halkın Evi*, 1. Baskı, CHP Halkevleri Bürosu Kılavuz Kitaplar, Ankara 1950, s.30

resim, edebiyatının ise işlenmesi gereken bir yapıda bulunduğu belirtilmektedir. Kansu (1970:86). “ulusal sanat” davasının “ulusal düşünüş” çerçevesinde ele alınması gerektiğini bunun yolu ve yönteminin ise ulusal yaşamı her işin ve her düşüncenin çıkışı ve kaynağı yapmak olduğunu belirtmektedir. Bu ise ancak halkın yaşamına girmek, ondaki maddi ve manevi değerleri birbirinden ayırmadan ele almak ve toplu yaşayışın nabzını tutmakla mümkün olacaktır. Yazar “Halkevlerinin kaynağı” adlı yazısında Halkevlerindeki sanat çalışmaları hakkında yaşamış olduğu deneyimlerini aktarmaktadır:

“Benim gençliğim Halkevlerinin havasında yoğruldu. İlk basılı yazılarımdan biri Sinop Halkevi dergisi olan “Dranas”ta çıktı. Birçok dergiyi okur, yazı yazma ateşi ile tutuşurdum. İlk yazılarımdan birini “Dranas” dergisine yolladım. Orada yayınlandığını görünce günlerce mutluluktan uçayazdım. Sonra Halkevlerinin ana dergisi “Ülkü”de şiirlerim, yazılarımdan çıktı. Halkevleri benim şiir ve yazı yaşantımın okulu oldular. Üniversite yıllarında, İstanbul Eminönü Halkevinde çalıştım. Dil Tarih ve Edebiyat koluna üye idim. Bu Halkevinin çok zengin bir kitaplığı vardı. Ondan yararlandım. “Folklor ve Edebiyat”, “İstanbul Masalları”, “Türk Halk Kitapları” Eminönü Halkevinin yayınladığı ve yoluma ışık tutmuş olan kitaplardandır. Kırşehir İlinde Şemsi Yastıman’ın yanık bağlamasını dinledim. Ahi Evran’dan gelme halk geleneğini Kırşehir Halkevinde toplanan terzi, berber, kunduracı halk çocuklarının davranışlarında yaşadım. Afyon Halkevinde o güzelim Afyon türkülerini yerli seslerden, yerli sazlardan öğrendim. “Taşpınar” diye güzel bir dergi çıkardı Afyon’da. Orada birçok şiirler yayınladım. Anadolu’nun Atatürkçü kültür kervanına bir Türkmen sevinciyle katıldım. İlk halk konuşmalarımdan birini de Afyon Halkevinde yaptım... En güzel günlerim ve gecelerim bir üniversite genci olarak Kadıköy Halkevinde geçti. Kitaplığında, konserlerinde, resim sergilerinde sanat ve bilgi besinlerimi aldım. Bu Halkevi’nin gönüllülerden oluşma bir yaylı sazlar orkestrası vardı. Atatürk Devriminin müzik doğrultusu çok sesli müzikti. Onu da Halkevlerinin çatısı altında dinledik. Kulaklarımdan beynime çok sesli müziğin yaratıcı ırmağı aktı... Hepimizin eğitiminde, dünya görüşümüzün oluşmasında, halka bakışımızda bu okullar devrimci işlevler gördüler. Aşağı yukarı bizim kuşağın gerçek üniversitesi, bu Anadolu halk üniversiteleri, Halkevleri oldular.”⁸

Halkevleri açıldığı dönemle birlikte ülkedeki edebiyat yaşamını önemli ölçüde belirleyen ve yönlendiren bir sosyal ve kültürel kurum olmuştur. Halk sanatlarını, gelenek ve göreneklerini araştırmak ve ortaya çıkarmak, Türk dilinin unutulmuş söz varlıklarını derlemek, o yöredeki

⁸ Ceyhan Atıf Kansu, “Halkevlerinin Kaynağı”, *Atatürk ve Halkevleri*, 1. Baskı, Ankara 1970, s.86

insanların kültürünü yükseltmek yolunda sohbet ve konferanslar düzenlemek, sanat ve edebiyat alanında genç yetenekleri bulup yetişmelerini sağlamak birinci derecede görevler arasında yer almaktadır. Edebiyat konusunda halkevlerinin çalışma biçimi “halktan alma” ve “halka verme” olarak belirtilmektedir. Halktan alma çalışmalarına bütün folklor çalışmaları dahil edilmiş, folklorun yalnızca edebiyattan ibaret olduğu düşünülmemiş, tüm güzel sanatlar, örf ve adetler bunun kapsamına girmiştir. Edebi sahada tespit edilecek malzeme bütün manzum sözler, atasözleri, masallar, efsaneler ve hikayeler olarak belirtilmektedir. Halka verme denilen çalışma alanında ise, edebiyatın anlamını ve içeriğini anlatacak, eski ve yeni edebiyatı halka tanıtmaya ve sevdirmeye çalışacak konferanslar vermek de faydalı olarak görülmüştür. Ankara Halkevi Edebiyat Kolu bu konuda önder rolü üstlenmiş, genç yetenekler tespit edilmiştir. Şiirler ve destanlar piyesler haline sokulmuş, Akın, Çoban, Özyurt, Mete, Atilla gibi piyesler aracılığı Türk tarih tezi halka anlatılmıştır. Özellikle çocuklar için hazırlanmış olan Beyaz Kahraman, Ergenekon, Kızıl Çağlayanlar, Mavi Yıldırım gibi piyeslerin Türk toplumunun ve çocuklarının kendine güvenini sağladığı, geleceğe hazırlanma şevkini artırdığı belirtilmektedir.⁹

2.2. HALKEVLERİNDE TİYATRO

Halkevleri temsil kollarının yürüteceği tiyatro etkinlikleri halkevlerinde bir canlılık yaratmak, şehir ve kasabaların tiyatro ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak, gençleri güzel ve serbest konuşmaya alıştırmak, tiyatro sanatçısı olabilecek yeteneklerin keşfini sağlamak, iyi hatip yetiştirmek, memleket ve cemiyet için faydalı telkinlerde bulunmak olarak sıralanmaktadır. 19 şubat 1932 tarihinde Ankara Halkevi'nde dönemin Milli Eğitim Bakanı **Dr. Reşit Galip** Halkevlerinin yapacağı tiyatro çalışmaları ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir:

“Halkevleri temsil şubelerini bu teşkilatın en mühim cihazlarından biri sayıyoruz. Halkevi sahnesi, bir milli kültür mektebi olacaktır. Orada çalışan, milli müdafaa için emek veren mücahitler sayılacaklardır. Halkevi sahnelerinde yalnız milli tezleri müdafaa eden piyesler temsil edilir... Bizim mevzularımız umumi Türk tarihi ile milli mücadelenin her biri bir millete ebediyen şeref ve iftihar seviyesi olabilecek sayısız safhaları, Türk'ün güzel ahlakı, yüksek faziletleri, Türk ruhundaki maddi, manevi sonsuz kudretler

⁹ Nurcan Toksoy, “Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri”, Ankara. 2007 Orion Yayınevi, S.238-240

gibi membalardan alınacaktır. Saltanat ile Cumhuriyetin, irtica ile inkılabın, modern mektep ile köhne medreselerin, iyi vatandaş ile fena vatandaşın, umumi cemiyet menfaatleri ile şahsi menfaatlerin mukayesesi gibi daha sayılabilecek mevzular da Halkevlerinin temsil mesaisine zemin teşkil edeceklerdir.”¹⁰

Halkevlerindeki tiyatro etkinliklerinin amacı profesyonel aktör yetiştirmek değil, üyelerine tiyatro eğitimi vermek ve tiyatro kültürünü aşılama olarak belirlenmiştir. Görevi konservatuarlar ya da tiyatro okulları gibi uzman aktörler yetiştirmek olmayan bu kurumda tiyatro sosyal ve kültürel yaşama dönük olarak eğitim amaçlıdır.

Halkevleri, bir piyesin temsilinden önce oyuncuların sanatsal oluşumunu göz önünde bulundurmalıdır. Buradaki temel amaç psikolojik yönlendirilmedir. Halkevleri sahnede yalnızca başarıları değil başarısızlıkları da tutmak, onların sanatsal kişiliklerini geliştirmekle de sorumludur. Çünkü halkevlerinde tiyatro seçkinlerin ya da olgunların değil “toyların” emekleme ve çabalama alanıydı. Bu nedenle de piyeslerin başarısından önce oyuncuların cesaretini, teşebbüsünü, yaratıcılığını desteklemek gereklidir.¹¹

Halkevlerinde yalnızca tiyatro etkinliklerine katılanlar değil, bu etkinlikleri izleyenler de düşünsel estetik ve izlenimde uyulması gereken kurallar yönünden eğitilmektedir. Bu kurallar “Halkevleri Temsil Kolları için Kılavuz” adlı broşür ile izleyicilere bildirilmektedir:

“1. Temsillere tam ilan edilen saatte başlanır.

2. Bu saati geçiren seyirciler asla salona alınmaz. Ancak perde arasında salona girebilirler.

3. Temsil sırasında konuşmak, gürültü etmek, fındık, fıstık yemek gibi, oyunu sekteye uğratabilecek hallerin önüne geçmek için gerekli önlemler alınır.”¹²

Alper (1944:29). Halkevlerinin çağın kabul ettiği tiyatroyu aldığını fakat ona layık bir izleyici kitlesi hazırlamanın ancak izleyiciye bu sanatı öğretmekle mümkün olacağı ve halkevlerinin görevlerinden birisinin de bu olduğunu belirtmektedir.¹³

¹⁰ Sefa Şimşek. Bir İdeolojik seferberlik deneyimi Halkevleri: (1932-1951), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002

¹¹ İsmayil Hakkı Baltacıoğlu, “Halkevlerinde Tiyatro”, *Halkın Evi*, 1. Baskı, CHP Halkevleri Bürosu Kılavuz Kitapları:29 Ankara 1950, s. 126

¹² CHP Halkevleri, Temsil Kolları İçin Kılavuz, Ankara 1945, s. 12

¹³ Mehmet Alper, “Halkevi Amatörleriyle Hasbihal”, *İnan Dergisi*, Sayı:11, Trabzon 1944, s.29

Baltacıoğlu (1950:129). diksiyon (söylem) deklamasyon (jest, mimik ve poz) ve aksiyonda (eylem) milli olunması gerektiğini belirtirken Türk halkının kendi milli tiyatrosuna, kendi aksiyon, deklamasyon anlayışını taşıyan tiyatrosuna tarihinde yer verdiğini belirterek bu tiyatro sanatlarını, karagöz, ortaoyunu, köy sohbet oyunu, tuluat ve meddah olarak açıklamaktadır.¹⁴

Karadağ (1982:182). Birçok çeviri ve uyarlama oyunları Halkevi sahnelerine kazandırmış olan Delibaşı'nın, her güzel şeyin, ruhu incelten, ruhta estetik bir haz uyandıran her şeyin uygarlaşma aracı olarak gördüğünü Türkiye'nin de çağdaş uygarlık yolunda hızlı adımlarla ilerlemesi için tiyatroya zorunlu olduğunu, tiyatroyu düşüncelerin yayılmasında etkin bir araç olduğunu, toplumun çeşitli dertlerini ve gereksinimlerini gösteren ayrıntılara gerek duyulduğunu vurguladığını aktarmaktadır.¹⁵

Oyunların seçimi konusunda Halkevlerinde yerli yapıtlar ve uyarlanmış oyunlar yeğlenmiş, çeviri oyunlarda ise klasiklere şans tanınmıştır. Uyarlama oyunların toplumun bünyesine uymasının zorluğu dile getirilmiş, yabancı oyunlara toplumsal uyum açısından mesafeli yaklaşmıştır. Temel amaçlardan biri de kendi insanımızın, kendi toplumumuzun ruhunu anlayabilen, kendi gerçeklerimizi yansıtan oyunlar yazılması ve bunu yazacak oyun yazarlarının yetişmesidir.¹⁶

Türk edebiyatının günümüz kuşakları tarafından da iyi bilinen yazarları arasında yer alan Reşat Nuri Güntekin, Halkevlerinin tiyatroları ile ilgili verdiği konferansta sahnenin bir idarecisi ve bir de rejisörü olması gerektiğini, mümkün olan yerlerde bu görevlerin bir kişide toplanabileceğini belirtmektedir. Güntekin, bir oyunun nasıl çalışması gerektiği konusunda da bilgiler vermektedir; rol alan amatörlerin bulunduğu bir çalışmada oyun önce baştan sona okunmalı, oyunun ruhu ve amacı açıklanmalıdır. Her rol sahibine kendi rolünden önceki replikler de yazılmış olarak verilmelidir. Eser tüm rol sahiplerinin kendi rollerini okumaları biçiminde baştan sona bir kez daha okunmalı, oyuna ve rollere ait bilgiler verilmelidir. Bu ikinci okumada oyuncuların sahnede duracağı, oturacağı, girip çıkacağı yerlerde olmalarında yarar vardır. Oyuncular her zaman kendi rollerini kendileri hazırlayıp ezberlemelidir. Oyuncunun rolüne hazırlanırken yoğunlaşabilmesi, kendi benliğini oynadığı rolün benliği içinde kaybetmeye

¹⁴ İsmayil Hakkı Baltacıoğlu, age, s. 129

¹⁵ Nurhan Karadağ, Halkevleri Tiyatro Çalışmaları 1932-51, Doçentlik Tezi, Ankara 1982, s.178

¹⁶ İsmayil Hakkı Baltacıoğlu, age, s.129

çalışması önemlidir. Prova aşamasında da önce sahneler tek tek prova edilmelidir. Zor sahneler öne alınmalı ve ağırlıklı olarak çalışılmalıdır. Bu iş bitince yapılacak olan sahneleri baştan sona çalışmaya başlamak olmalıdır.¹⁷

Güntekin, sahneye koyucunun (yönetmen) provalarda deyiş ve söyleyiş biçimine birinci derecede önem vermesi gerektiğini, oyuncuların sadelik istenmesi gerektiğini, Halkevlerinin oyun üslubunda ilkenin, Türkçeye hakkını ve uyumunu vermek, sözcük ve düşüncenin jest, mimik ve tavır arasındaki doğal uyumuna özen göstermek ve her türlü aşırılık ve abartıdan uzak durarak tiyatromuzun kötü geleneklerine karşı koyması gerektiğini de belirtmektedir.¹⁸

Halkevlerinde tiyatro konusuyla ilgili Ülkü dergisinde de oldukça kapsamlı yazılar kaleme alınmış, Bu dergi yanında Halkevleri tarafından “Halkevleri Temsil Kolları İçin Klavuz”, “Sahne”, “Tiyatroda Makyaj” gibi yardımcı kitaplar yayınlanmıştır. Ankara, İzmir ve İstanbul halkevlerinde tiyatro eğitimi için kurslar açılmış, farklı branş öğretmenleri ile diksiyondan eskriye uzanan çeşitlilikteki dersler bir program çerçevesinde verilmiştir. Her Halkevi binasında bir tiyatro sahnesinin bulunması zorunlu kılınmış, henüz binaları bulunmayan halkevleri için ise oyunların açık havada oynanması sağlanmış, köylerde açık hava temsilleri verilmiştir. Karadağ, halkevlerinde göstermecî biçim örnekleri açısından dramatik köy seyirlik oyunlarından yararlandığını belirtmektedir.¹⁹

Gençosman (1942:8). “Bir Halk odasında” adlı anılarını kaleme aldığı yazısında yaşadıklarını dile getirmektedir:

“Temsil kolları, kendilerinin bile ummadığı neticeler almış. Önce işe küçük piyesler ile başlamışlar. Hükümetin karşısında park diye ayrılmış bir yer var. Oraya köyün marangozuna bir sahne hazırlatılmış. Sıralar uydurulmuş ve dizilmiş. Küçük piyeslerin gördüğü rağbet, şevklerini artırmış. Nahiye müdürü genç ve ateşli bir arkadaş. Köyde heves ve anlayış görünce faaliyeti geliştirmiş ve genişletmiş. Yazın benim orada kaldığım yirmi gün içinde Moliere’in iki eserini oynadılar ve parktaki sıralar yetişmedi. Oraya sığmayan kadınlar ve çocuklar karşı damlarda su yüklerinin kenarlarına sıralanmış, sus pus olmuş, sahnede yaratılan bu ikinci dünyada olup bitenleri seyrediyorlardı. Nahiye Müdürü: Aman bize piyes, piyes yollayın diyordu.”²⁰

¹⁷ Age. s.139

¹⁸ Age. s. 140

¹⁹ Age. s.194

²⁰ Kemal Zeki Gençosman, “Bir Halk Oldasında”, *Ülkü*, Yeni Seri Cilt 1, sayı 13, Ankara 1942, s.8

Halkevlerinde tiyatro kolu üyelerine bilgilerini arttırabilmek amacıyla yurtiçinden ve yurtdışından tanınmış tiyatro adamlarına seminerler verdirilmiştir. Ankara Halkevindeki İngiliz kültür heyetinden Mr B.C. Buckler'in "Shakespeare" konulu konferansı, Lord Dön Sany'nin "Tiyatro Yazma Tekniği" konulu konferansı, Fransız tiyatro yönetmeni Jacques Copeu'nin "Muharrir ve Aktör" ve "Mizansen Prensipleri" konferansı bu örneklerden bir kaçıdır.²¹

Halkevlerinde, geleneksel gösteri sanatlarımızdan karagöz ve kukla gibi sanat etkinlikleri de canlandırılmaya ve geliştirilmeye çalışılmıştır. Baltacıoğlu (1950:135). Dünya tiyatrosunda devrim denebilecek değişiklikler yapan tiyatro kuramcıları ve uygulayıcılarının yaptıkları şeyin bilmeyerek tiyatrodaki sürrealizmin şaheseri olarak yorumladığı köy seyirlik oyunlarına, orta oyununa yaklaşımdan ibaret olduğunu belirtmektedir. Yerli olan bu sanatların geliştirilmesi ve çağdaşlaşması gerekmektedir. Sovyetler Birliğinde sosyalist rejime ilişkin temalar ile oluşmuş karagöz fasıllarından oluşturulan repertuardan söz eden Baltacıoğlu, Bolşevik Tiyatrosunun gidemediği yerlere Karagöz'ün gittiğini, Oysa Karagöz'ün sürrealist tekniğiyle, tiplerini ile bize ait olduğunu ve ondan halkın eğitimi için yararlanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Baltacıoğlu, Halkevlerinde yürütülecek karagöz çalışmalarına ilişkin önerilerini maddeler halinde açıklamaktadır:

1. *Karagöz fasılları yazdırmak: Önce temaları tespit edilecek. İşte bir kaç misal; köy işleri, bataklık, dil, softalık, demokrasi, kirli sular, ormanlar, DDT, Bunlar üzerine karagöz piyesi yazabilecek kimseler var... Yazabileceklerden bir kaçının adı; Ercüment Ekrem Talu, Burhan Felek, Cemal Refik.*
2. *Karagöz suretleri yaptırmak: Deve derisinden ve mukavvadan yapılacak olan bu karagöz suretleri bütün halkevlerine, halkodalarına parasız gönderilir.*
3. *Karagöz takımı: Taşralardaki amatörlerin çoğu bir karagöz perdesi nasıl kurulur bilmezler. Perde, mum çanağı değnekler, düdüğü hepsi birden hazırlanıp halkevlerine gönderilir.*
4. *Karagöz oynatmak isteyen amatörleri Ankara'ya toplayıp onlara ders vermek...*²²

²¹ Nurhan Karadağ, age. s. 195

²² İsmayil Hakkı Baltacıoğlu, Age. s. 135

1932-51 yılları arasında Halkevlerine ait sahnelerde toplam 386 değişik oyun sahnelenmiştir. Yaklaşık yirmi yıllık bir döneme yayılarak temsil edilen 386 oyun üç ayrı kategoride ifade edilmektedir. Bunların ilki, Türk tarih tezini ve Kemalist ideolojiyi topluma yaymayı amaçlayan Kemalist piyesler, ikincisi Shekespeare, Moliere, Sophokles, Musahipzade Celal, Ahmet Vefik Paşa gibi öğretici ve eğlendirici sanatsal düzeyi yüksek piyesler, üçüncüsü ise başlıca konuları toplumsal ilişkilerde ve aile yaşamında ortaya çıkan çelişkiler olan Fransız usulü farslar, trajikomediler ve melodramlar olarak sıralanmaktadır.²³

2.3. HALKEVLERİNDE MÜZİK

Saygun (1940:14).“Halkevlerinde Musiki” adlı yapıtında halkın müzik eğitiminde dikkat edilecek en önemli noktanın “Türk’ün özelliklerinin kaybolmaması” olduğunu belirtmektedir.²⁴

Halkevlerinin halkın musiki eğitiminde göz önünde bulundurması gereken ilk nokta toplu söyleyiş yani korodur. Bunu sağlamak için gidilecek yollar, halk koroları yapılması ve musiki ile az çok uğraşmış kişilerin oluşturacağı gruplardan yararlanmak şeklinde dile getirilmektedir. Koro eğitimi için yetişmiş halk koroları ve konserleri yanında musiki erbabının oluşturduğu koro konserlerinin dinlenmesi, gramofon ve radyodan yararlanılması da önerilmektedir.

“Halkevinin mesaisini idare eden gençler yanlarına bir kaç plak ve bir gramofon alarak kasabanın dükkanlarını, imalathanelerini, kahvelerini dolaşırlar. Bu plaklar bize ve başka milletlere ait yalnız veya birlikte okunmuş türküleri veya propaganda yapılan muhite göre daha başka koro eserlerini içerirler. Halkevi salonunda birkaç propaganda konuşması yapılır. Halka bu çalışmanın ne kadar cazibeli olduğu gösterilmeye çalışılır. Başka kasabalarda aynı amaç için çalışan oluşumlar hakkında bilgi verilir. Hatta mümkün olduğu takdirde ve varsa, öteki korolardan biri, yeni faaliyete başlayan muhite davet olunarak kendilerine bir-iki konser verdirilir. İyi ve ahenkli türküler söylemenin letafetinden ve çalışmalar sonucunda bu oluşumlar arasında yapılacak yarışmalara katılmaktan ve başarının şerefinden söz edilir. Bu konuda sözü uzatmaya gerek yoktur. İşte bu vesile ile Halkevlerine celp edilen kunduracı, amele, esnaf, memur ve halka kendi memleketlerininkinden başlayarak diğer şehirlerin türküleri ve halkı alakadar eden

²³ Sefa Şimşek, Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi:Halkevleri: (1932-1951), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002

²⁴ Ahmet Adnan, Saygun, Halkevlerinde Musiki, 1. Baskı, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1940, s.14

*mevzuları üstünde şen şarkılar ile vatani şarkılar hep birden ve tek sesle öğretilmeye başlanır. Çalışmalar sürerken bir taraftan da gramofon, radyo ve benzeri araçlardan yararlanabilmek kulak eğitime önem vermek gerekir...*²⁵

Saygun (1940:17). Koro çalışmalarının iyi bir duruma geldikten sonra halka, civar yörelere götürülmesi gerektiğini Halka verilecek konserlerde masallar, tekerlemeler, bilmece sözlenmesi, saz şairlerinin katılımı veya memleket rakslarının oynanması ile zenginleştirilebileceğini dile getirmektedir. Koro çalışmalarına ait filmlerin yapılarak bunların halka gösterilebileceğini, böylece eğitim için sinemadan da yararlanılabileceğini belirtmektedir. Ona göre müzik eğitimi yolunda halkın türkülerini, sazlarını ele alarak onun alışkanlıklarına hitap ederek yürümek doğru olacaktır, bu nedenle “mehter” den yararlanmak da sağlıklı bir adım olacaktır.²⁶

Saygun (1940:78). Saz şairlerinden yararlanmanın halk arasında yeteneklerin keşfedilmesine de olanak tanıyacağını ve geleneğin devamını sağlayacağını da belirtmektedir. Halkoyunlarının devamını sağlamak çok önemlidir. Çünkü halk oyunları oynayanlara ve izleyenlere zevk vermekte hiç farkında olmaksızın musiki dinlenilirken ritim ve kulak eğitimi de alınmaktadır. Ayrıca halkın müzik eğitiminde düzenlenecek halk bayramlarından, müzikli temsillerden ve halkevinin oluşturacağı orkestralardan yararlanılmalıdır. Saygun, halkevlerinde bir repertuar oluşturulması gerektiğini de dile getirirken, repertuarı oluşturacak şeyleri maddeler halinde belirtmektedir:

- a) *Armonize edilmiş halk türküleri*
- b) *Vatani ve milli şarkılar, naşideler*
- c) *Muhtelif teşekküllere göre eserler*
- d) *Musikili temsil eserleri*

Güzel bir sese sahip bir gencin veya musikinin herhangi bir sahasında yeteneğini belli eden kişilerin korunması, hatta bunların devlet konservatuarına gönderilmelerinin sağlanması halkevlerinin göz önünde bulundurulması gereken bir noktadır. Kompozitörler milletinden ilham almalıdır. Halk mürebbi kompozitörünü takip edecek, bütün bunlara yönetim önderlik yapacak ve muhteşem bir abide kurulacaktır. Bu abide ise Türk’ün temiz ve mert sesi olacaktır.²⁷

Atatürkçü düşünce sistemine göre müzikte çağdaşlaşmanın altı temel ilkesi vardır. Bunlar özde ulusallık, biçimde anlaşılabilirlik, kapsamda özgürlük,

²⁵ Age, s.16

²⁶ Age, s.17

²⁷ Age, s.78

anlatımda özgünlük, yöntemde çağdaşlık, nitelikte evrensellik olarak belirtilmektedir. Başarı, bu ilkelere ne denli temellenildiği ve dayanıldığına, bu ilkelerin ne derece kaynaklandığı ve yönlendiğine, kısacası bu ilkelere ne kadar uyulduğu ya da uyulabildiğine bağlıdır. Atatürk'ün bu görüşlerine paralel olarak Halkevleri aracılığı ile Türk Halk Müziği alanında önemli derleme çalışmaları yapılmıştır. Macaristan Ulusal Müziğinin inşasında önemli bir yere sahip olan ünlü müzisyen Bela Bartok 1936 yılında Halkevleri'nin konuğu olarak Türkiye'ye davet edilmiştir. Bartok İstanbul'da incelemelerde bulunmuş, Ankara'da konferans ve konserler vermiş, Ahmet Adnan Saygun eşliği, Necil Kazım Akses ve Ulvi Cemal Erkin gözlemciliğinde Adana ve çevresinde halk müzikleri derlemesinde bulunmuştur. Halk müziği derlemeleri Bartok'tan sonra da devam etmiş derlenen türküler kayıt altına alınmış, radyo ve halkevleri koroları aracılığı ile tüm yurda dinlettirilmiştir. Sonraki yıllarda Ahmet Adnan Saygun ve Ulvi Cemal Erkin gibi ünlü müzisyenler dönemin felsefesine uygun özde Türk, biçimde evrensel kabul edilen opera, oratoryo gibi çoksesli müzik örnekleri vererek uluslar arası boyutlarda başarılarla imza atmışlardır.²⁸

2.4. HALKEVLERİNDE DANS

Baltacıoğlu (1950:49) dansın, sosyal evrim sonunda laikleşmiş bir dini törenden başka bir şey olmadığını belirtmektedir. Dans bütün bu evrimi boyunca bu merkeze bağlı olan sosyal doğasını saklamaktadır. Halkevlerine konu olan danslar ise ulusal olmayan danslara karşı kapısını kapamalıdır. Çünkü halkevleri dans evleri olmayıp kültür evleridir. Bir diğer önemli konu da Halkevlerinin, ulusal dansörleri toplamakla kalmayıp modern Türk şehirlerine ve kasabalarına tanıtmasıdır. Ona göre bu bir devrim borcudur. Yapılacak şey dinde, dilde ve ahlakta olduğu gibi dansda da milliyeti bulmaktır. Bunu için yapılması gerekenleri maddeler halinde belirtilmektedir:

1. *En ilkellerinden en ilerilerine dek, bütün dans şekillerini saptamak,*
2. *Milli dans geleneklerini türlü dans şekillerinde deneyerek örflerini bulup çıkarmak,*
3. *Bu gelenekleri tutmak koşuluyla yeni teknik gereklere uyarlayarak milli dans neveleri elde etmek,*

---

²⁸ Ali, Uçan, Türk Müzik Kültürü, Evrensel Müzikevi yayınları, 2005, Ankara

4. Yeni milli dans taslaklarını önce Ankara Halkevinde incelemek, sürekli montajlar, provalar yapmak,
5. Bu yenilikler üzerinde psikolojik anketler yapıp kolektif ruhu öğrenmek,
6. Başarılı eserleri bütün Halkevlerine yaymak,
7. Bu milli dansların balo ve müsamerelerde oynanmasını sağlamak,
8. Zamanla ferdi orjinal danslar yerine milli orjinal dansları koymak.²⁹

Halkevleri ile birlikte özellikle yöresel danslar ile ilgili olarak ülke genelinde çalışma ve derlemeler bilimsel bir yola girmiş, kuramsal çalışmalar yapılmış, yöresel oyunlar saptanmış, kayıt altına alınmıştır. Köylerde halkodalarında yapılan çalışmalarda türkülere ve milli oyunlara önemli yer verilmiş her bölge kendi özelliklerinden olan milli havaları ve oyunları canlandırmaya çalışmıştır. Horonlar, barlar, zeybekler, singin ve bengin oyunları bunların başında gelmektedir. Bayramlar, geceler, şenliklerde yer verilen folklor gösterileri ve ekiplerden başarılı olanlar Avrupa'ya gönderilmiştir.³⁰

1941 yılında Halkevlerinde gerçekleştirilen yıldönümü kutlamasında on değişik yöreden halk oyunu ekibi Ankara'ya davet edilmiştir. Programda armonize edilmiş halk şarkıları korosu yer almaktadır. Programda Aşık Veysel'de türküleriyle yer almaktadır. Ardından Karadeniz horonları, Mudurnu kaşık oyunlarından örnekler sunulur. Bunları Sivas ve Çorum'un halayları, Peçeneklerin misket dansı, ve Ankaralı zeybekler ile kılıç oyunları takip etmektedir.³¹

2.5. HALKEVLERİNDE RESİM

Baltacıoğlu (1950:151). "Halkevlerinde Milli Resim" adlı yazısında yaratma eyleminde orjinal soydan dört eleman bulacağımızdan söz etmektedir. Bunlar orjinal formlar, orjinal renkler, orjinal kompozisyonlar ve orjinal bir tekniktir. Sorun Türk resim gelenekleri arasında sabit kalanları yani geleneği bulmaktır. Bunun için de minyatür, masal, efsane ve kahve resimleri gibi en eskiden en yeniye kadar halk ressamlarının eserlerinin incelenmesi gerekmektedir.³²

²⁹ İsmayil, Hakkı Baltacıoğlu, Age. S.49

³⁰ Banguoğlu Tahsin, *Halk Sanatı Üzerine*, Türk Halk Oyunları, Derleyen: Şerif Baykurt, Halkevleri Genel Merkezi Yayınları, Başnur Matbaası Ankara, 1965

³¹ Arzu Öztürkmen. *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*, İletişim Yayıncılık, 2009, İstanbul, s.237

³² İsmayil, Hakkı Baltacıoğlu, Age. s. 151

Halkevlerinde diğer sanat alanlarında olduğu gibi resimde de geleneksel olandan hareket ederek yöresel ve ulusal değerlerimizin işlenilmesi tasarlanmıştır. Ressamlardan yalnızca halk konularından ayrılmaması ya da halk ressamlarına öykünmeleri istenmiyor onları geliştirmeleri, Türk motiflerini evrenselliğe ulaştırmaları da talep edilmektedir. Uslup Türk olmalı, anlatımda ise evrenselliğe ulaşılmalıdır. Halkevlerinde resim faaliyetinin amacı, Halk resimlerini toplamak, halk ressamlarını korumak, milli resim yaratmayı teşvik etmek, bu amaçla sergiler açmak, armağanlar vermek olarak belirtilmektedir.³³

Halkevleri ve Halkodaları çalışmalarının kaleme alındığı 1943 yılı broşüründe halkevlerinde resim ve fotoğrafa büyük önem verildiği görülmektedir. Hazırlanan broşürde, memleketin birçok köşelerindeki genç yetenekleri uyandırmak sanat zevk ve anlayışını memleket ölçüsünde yaymak, sanatı dar bir zümreye ait olmaktan çıkararak halka götürmek ve onun gelişimi için gereksinim duyduğu şeyleri hazırlamak en büyük amaçlardan biri olduğu belirtilmektedir. Yine broşürde her halkevinde düzenlenen sergilerde derece alan eserlerin Ankara'da yapılan yıllık sergiye gönderildiği bilgisi alınmaktadır.³⁴

Ankara Halkevi resim atölyesi halka, memurlara, amatörlere açık tutulmaktadır. Bu atölyede resme ilgi duyan üyelere canlı model üzerinden etütler yaptırılmaktadır. Güzel Sanatlar akademisi mezunu ve Avrupa'da eğitim görmüş kişilerden oluşan resim ve heykel bölümü öğretmenleri haftada dört gün öğrencilere sistemli resim dersleri vermektedir. Resim ve heykel bölümünde öğretmenler tarafından beğenilen çalışmalar daha sonra atölyede sergilenmektedir. Halkevleri kendisine bağlı olarak çalışan sanatkar üyelere maddi ve manevi yardımda da bulunmaktadır. Sanatseverlere yapacakları resim çalışmaları için resim malzemeleri de sağlanmaktadır.³⁵

3. SONUÇ

Halkevleri kapatıldığında biri Londra'da olmak üzere 478 halkevi ve 4322 halk odası bulunuyordu. Bu mekanların her birinde kitaplık ve okuma odası bulunuyordu. Halkevleri kitaplıklarındaki kitap sayısı 1950 yılında 600

---

³³ Açe, s. 151

³⁴ CHP, Halkevleri ve Halkodaları, 1943, Ankara 1944, s. 7

³⁵ Ankara Halkevi Yayın Organı, *Ankara Halkevleri Faaliyet Raporu*, 1937-1938 Ankara, s.124

bine ulaşmış, Süreli yayın niteliğindeki Halkevi dergilerinin sayısı da 50'yi aşmıştır³⁶

Halkevlerinde (1932-1950) yürütülen sanat çalışmalarında yerel, ulusal değerlerden yola çıkılmış, bu çalışmaların evrensel olarak kabul edilen batı formunda işlenmesine çalışılmıştır. Bu yolla her türlü ulusal folklor ürünü derlenmiş, kayıt altına alınmış, düzenlenmiş radyo, sinema, temsil gibi araçlar ile tekrar toplumla paylaşılmıştır. Tüm bu çalışmalar ulusal sanatın ortaya konmasına, gelişmesine önemli bir katkı getirmiştir. Halkevlerinde belirlenen doğrultuda yürütülen sanat çalışmalarının sistemli bir şekilde geniş bir toplumsal kesime ulaştırılması da sağlanmıştır. Bu çalışmalar ile toplumun sanat yolu ile eğitimi sağlanmış, varlığını belli eden yetenekler saptanmış, korunmuş ve değerlendirilebilmiştir.³⁷

Halkevleri toplumun farklı kesimlerinin bir araya geldiği, kültür ve sanat çalışmalarının ve temsillerin gerçekleştirildiği bir merkez olmuştur. Devlet bütçesinden desteklenen Halkevleri'nde yürütülen sanat çalışmaları yolu ile Cumhuriyet değerleri topluma aktarılmış, ulusal kültür ve sanat değerleri işlenmiş, Cumhuriyete bağlı yurttaşlar ve kuşaklar yetiştirilmiştir. 1950 yılında kapatılan Halkevleri ile oluşan toplumun kültür ve sanat çalışmaları alanında yaşadığı boşluk, günümüzde de giderilebilmiş değildir. Halkevleri, sanat yolu ile eğitim çalışmaları yürüten sivil toplum kuruluşlarına, sistemlilik, süreklilik, kitlelilik, yaygınlık, ulusal ve evrensel sanat çalışma boyutları ile model oluşturacak uygulamalara sahiptir.

Baltacıoğlu'nun "kültürü yaşama yerleri" olarak tanımladığı Halkevlerinde sanatın önemli bir bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim aracı olarak ele alındığı, ulusal kültür kaynaklarının tespitine, düzenlenmesine, toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesine katkı getirmiş olduğu görülmektedir. Halkevlerinin bir alt birimi olarak köylere kadar ulaşabilen "Halkodaları" örgütlenmesi çok amaçlı bir kültürel çalışma için resmi ve sivil toplum kuruluşlarınca yeniden yaşam bulabilir. Üniversiteler, belediyeler ve il yönetimlerince sanatta nitelik ve kitlelilik boyutunu yükseltecek kuramsal ve uygulamalı çalışmalar, başarılı örneklerden yola çıkılarak planlanmalı ve uygulanmalıdır. Halkevleri bu tür planlama ve uygulamalar için zengin bir pratik sunmaktadır. Günümüz çağdaş demokrasi anlayışı içinde sanat, sosyal yaşam içinde toplumu çok sesliliğe, seçiciliğe

³⁶ Kadri, Kaplan, "Halkevlerinin Bugünkü Sıkıntıları" Atatürk ve Halkevleri, 1. Baskı, Ankara 1970, s.131

³⁷ Tan Nail, *Atatürk ve Türk Halk Müziği*, Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler, Derleyen: Salih Turhan, Kültür Bakanlığı Yayınları/1414 Ankara

alıştıran kültürel yaşamı zenginleştiren önemli bir bileşen durumundadır. Geniş kitleleri kapsayan konser, festival, fuar, şenlik sergi ve sokak etkinliklerinin sıklıkla yinelenmesi, halktan aldığı halka verme biçiminde ifade edilen ulusal kültür ürünlerini köylere kadar ulaştırabilen kültür kurumlarının faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Toplumun kültürel yapısında arzu edilen nitelik artışının sağlanması, bütüncül bir toplumsal gelişim için önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Alper, Mehmet, Halkevi Amatörleriyle Hasbihal, İnan Dergisi, Sayı:11, Trabzon 1944.
- Ankara Halkevi Yayın Organı, Ankara Halkevleri Faaliyet Raporu, Ankara 1937-1938.
- Baltacıoğlu, İsmayil Hakkı, Halkın Evi,1. Baskı, CHP Halkevleri Bürosu Kılavuz Kitaplar, Ankara 1950.
- Banguoğlu Tahsin, Halk Sanatı Üzerine, Türk Halk Oyunları, Derleyen: Şerif Baykurt, Halkevleri Genel Merkezi Yayınları, Başnur Matbaası, Ankara 1965.
- CHP Halkevleri, Temsil Kolları İçin Klavuz, Ankara 1945.
- CHP. Halkevleri ve Halkodaları, 1943, Ankara 1944.
- Çeçen, Anıl, Halkevleri, 1.baskı , Gündoğan Yayınevi, Ankara 1990.
- Gençosman, Kemal Zeki, Bir Halk Odasında, Ülkü, Yeni Seri Cilt 1, sayı 13, Ankara 1942.
- Kaplan, Kadri, Halkevleri, Atatürk ve Halkevleri,1. Baskı, Ankara 1970.
- Kaplan, Kadri, "Halkevlerinin Bugünkü Sıkıntıları" Atatürk ve Halkevleri, 1. Baskı, Ankara 1970.
- Karadağ, Nurhan, Halkevleri Tiyatro Çalışmaları, 1932-51, Doçentlik Tezi, Ankara1982.
- Kansu, Ceyhan Atif, Halkevlerinin Kaynağı, Atatürk ve Halkevleri, Ankara 1970.
- Öztürkmen, Arzu, Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik, İletişim Yayıncılık, 2009, İstanbul.
- Saygun, Ahmet Adnan, Halkevlerinde Musiki, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1940.
- Şimşek, Sefa, Bir İdeolojik seferberlik deneyimi, Halkevleri: (1932-1951), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.
- Tan Nail, Atatürk ve Türk Halk Müziği, Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler, Derleyen: Salih Turhan, Kültür Bakanlığı Yayınları/1414 Ankara.
- Toksoy, Nurcan, Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri, Orion Yayınevi, Ankara 2007.
- Uçan, Ali, Türk Müzik Kültürü, Evrensel Müzikevi Yayınları, Ankara 2005.